

**SOGNE -
FORSTANDERSKABET
OG
FATTIGVÆSENEN
1842 - 1868**

VED PEDER OKSBJERG

**PUBLIKATION NR. 7 1977
LOKALHISTORISK ARKIV
FOR EJBY KOMMUNE**

SOGNEFORSTANDERSKABET OG FATTIGVÆSENET

1842 - 1868.

Indledning.

Dette lille skrift bygger på en større specialeafhandling, jeg har lavet over sogneforstanderskabets fattigvæsensadministration i Fjeldsted-Harrendrup 1842 - 1868. Det er selvfølgelig umuligt i nærværende skrift at beskrive alle fattigvæsenets aspekter, som specialet beskæftigede sig med.

Da det vel er Lokalarkivets opgave i disse småskrifter at gøre opmærksom på lokalhistoriske hændelser, har jeg undladt at komme nærmere ind på fattigvæsenslovgivningen, der ville være for pladskrævende - men nøjedes med at fremdrage enkelte emner af lokalhistorisk interesse.

Fattigdom og dens årsager i Fjeldsted-Harrendrup.

Fjeldsted-Harrendrup kommune var gennem det 19. århundrede plaget af stor fattigdom. Et stort antal mennesker måtte på et eller andet tidspunkt anmode fattigvæsenet om hjælp. Der var flere årsager til denne fattigdom.

Som i det øvrige Danmark voksede befolkningen kraftigt i Fjeldsted-Harrendrup kommune i første halvdel af det 19. årh. Fra 1801 til 1834 voksede befolkningen i Fjeldsted fra 695 til 1021 personer

eller med 46,9 %. I Harrendrup i samme periode fra 446 til 776 eller med 66,5 %. Landsgennemsnittet var for samme periode 32,2 %. Det vil altså sige, at befolkningen i Harrendrup voksede dobbelt så meget som landsgennemsnittet.

Denne befolkningseksplosion synes at hænge meget nøje sammen med jordfordelingen i kommunen. For at skabe plads til de mange mennesker begyndte man at udstykke alt for mange små ejendomme, der ikke gav eksistensgrundlag for en familie. I Fjeldsted var der i 1850 59 ejendomme med 1 tdr. hkt., og derover; 48 ejendomme med $\frac{1}{4}$ - 1 tdr. htk.; resten 83 havde under 2 skp.hkt., som en familie ikke kunne eksistere af uden supplerende lønindtægt. I Harrendrup var der samme år 43 ejendomme med 1 tdr. htk. og derover; 49 med $\frac{1}{4}$ - 1 tdr.htk. og 47 ejendomme med under 2 skp. htk. Der var således både i Fjeldsted og Harrendrup et stort antal ejendomme, hvis beboere ikke alene kunne eksistere af jordbrug, men måtte have en eller anden form for lønindtægt.

Set i socialt perspektiv vakte ejendomsstrukturen og jordfordelingen bekymring hos samtiden. Forfatteren til beskrivelsen over Odense amt, Hofman Bang, hvis værk udkom i 1844, gjorde da også sine tanker herom. I almindelighed gik han ind for en fornuftig udstykning, der kunne være til lykke og gavn for landet og dets indbyggere. "Dog anderledes forholder det sig, når vi betragter den ulykkelige udhøkring af små pletter jord til bygge- og havepladser, som fæstes og lejes bort til høje afgifter af ufornuftige

selvejere..." På denne måde fik nemlig "... det ukrudt, der andetsteds ej kan formere sig, den bedste lejlighed til at kaste frø og slå rodkud, der ej er lette at udrydde. Enhver karl, der med sin forførte kæreste får lyst at sætte fod under eget bord, fæster sig på denne måde til en plet jord så stor, at blot en seng og en vugge kunne stå derpå, og straks har han krav på sognets understøttelse, når han ej mere kan eller vil arbejde, eller når han ej kan udrede de høje afgifter..." Disse mennesker havde intet at vinde udover livets usle ophold "...og vi vedvel, når sådanne mennesker ej have udsigt til eller håb til forbedret stilling, taber det let modet og den onde Genius spiller let mester",

Hofman Bang mente, at udstykningen ikke var det helt store problem i Fjeldsted. Men "...i nabosognet Harrendrup er udparcelleringen langt hyppigere, og, som det synes, i en større grad end det er gavnligt. Sognets beboere har, som man menre af mangel på erhverv, især tidligere stået tilbage i moralitet og havde ikke noget godt rygte. Udstykningen findes ikke destomindre mere og mere sted, og man er ej uden frygt for følgerne".

Skolelærer Jakobsen, Fjeldsted, begrundede denne frygt således: "...en stor forsultet folkemængde eller for mange husmandsfamilier, om end de kunne friste livet, er staten ikke tjent med, da det så meget mindre, som fædrelandskærlighed ikke kan være takkelig hos sådanne mennesker i hvis kår er

intet at elske, og ikke engang kunne have tanker tilovers for andet end dem selv og deres anliggende. Demoralisationen ligger vel ikke i selve udparcelleringen, men moraliteten synker dog letteligen ved samme; folk i små stillinger må altid være nøjeregnende, de har intet at miste og bliver let forarmede og kommer idelig i fristelser til uredelighed. Æren eller følelsen for et godt navn eller rygte kan hos sådanne heller ikke være stor; thi de får idelig at erfare, at de er de små, ringe, uændsede".

I 1852 blev skolelærer Elias Holm, Harrendrup, anklaget for børnemishandling af husmand Christen Jørgensen, Harrendrup Skov. I et 7 sider langt forsvarsskrift til skoledirektionen for Vends herred anførte han bl.a.:"...da ligger beviset (for hans evne som skolelærer) bedst i min elever-årige virksomhed her i en stor skole, hvor jeg fremfor andre lærere har kæmpet med hindringer, der har sin rod i en overhåndtagende udparcellering og den deraf flydende armod, rå sæder osv."

Der er vist ingen tvivl om, hvad de ovennævnte mente om den omfattende udparcellering. Sogneforstanderskabet forsøgte da også, hvor det kunne, at modvirke udstykningen. På en udtalelse til herredsfogden, om det kunne tillades grdm. Lars Rasmussen, Fuglsbæk, at udstykke sin gård, blev forstanderskabet enigt om ".. at erklære sig derimod på grund af, at der efter amtsstuens skrivelse af ... ikke kom 20 tdr. boniteret jord

under hovedparcellen og Harrendrup sogn desværre har følt og vil komme til at føle følgerne af udstykningen..."

Også på andre områder forsøgte forstanderskabet at begrænse husenes antal og de uønskede fattige familier. Kommunen havde flere gange købt huse til brug for fattige. Ved gensalg stillede man visse betingelser af køberen. I 1842 havde kommunen købt et hus i Fjeldsted, hvoraf man i 1844 solgte den ene halvdel til væver Gustav Larsen, der forpligtede sig til ikke at indtage i huset nogen udensogns fra. Den anden halvdel skulle nedbrydes. Et andet hus, matr. nr. 11c Fjeldsted mark, tilhørende kommunen solgtes i 1859 til husmand Christian Hansen, der forpligtede sig til at nedbryde huset, og han måtte ikke i stedet opføre et andet på sin ejendom" .. og der i indbegære eller bortfæste til familier".

Der er ingen tvivl om samtidens opfattelse af, hvad der var den væsentligste årsag til fattigdom: en omfattende udparcellering i små jordlodder, der fremavlede demoralitet, arbejdsløshed og fattigdom.

Som det ses af tabellen var der en stor gruppe i Fjeldsted-Harrendrup, som ikke havde sin hovedindtjening ved selvstændigt jordbrug.

En stor gruppe af disse lønarbejdere skulle hente deres indtjening ved arbejde i landbruget. Men at det var vanskeligt at have fast arbejde

Erhvervsfordelingen 1 1845 i Fjeldsted.

Erhverv	Hovedper- soner	Medhjælpere	Tyende	Biperso ner
Immaterielle	4	1	10	5
Jordbrug	96	-	117	300
Håndværk	61	24	5	164
Daglejere	56	-	-	125
Pensionister	39	-	1	11
Almissenydere	33	-	-	-
Ialt	289	25	133	609

Erhvervsfordelingen i 1845 i Harrendrup.

Immaterielle	1	-	2	2
Jordbrug	92	-	46	304
Håndværk	37	4	1	103
Daglejere	36	-	-	95
Pensionister	2	-	-	7
Almissenydere	34	-	-	-
Ialt	202	4	49	516

i en kommune med den ejendomsstruktur som Fjeldsted-Harrendrup, er der ingen tvivl. Om arbejdsløshed kunne Hofman Bang berette: ".Har de store godser (i amtet) undertiden mangel på daglejere, da har de store selvejersogne desto større overflødighed herpå, navnlig Vissenbjerg, Orte, Harrendrup og flere sogne. Her træffes for mange hænder og ofte nød og armod mellem de af selvejerne etablerede familier, der har ond ved ders arbejde at skaffe de høje afgifter tilveje, som pålægges dem; thi netop på disse steder er det netop vanskeligt at have fast arbejde, da der

ingen større avlsgårde findes, der kunne bruge daglejere, og de mange mindre gård- og boelsfolk indskrænkede sig til arbejdskraft af deres tjenestefolk." Hofman Bang kunne roligt have nævnt Fjeldsted med.

Men ikke alene udparcellering og mangel på erhverv var årsag til fattigdom. I sin karakteristik af fynboen fremhævede Hofman Bang følgende positive egenskaber hos fynboen: renlighed, sparsommelighed og begavelse. Men "blandt fynboens fejl kan især nævnes den tiltagende løsagtighed, der i Fyn er større end de fleste andre steder i Danmark...det anses desværre blandt bonden nu kun for en liden skam, at en pige har et uægte barn, og da al straf herfor er hævet og byrden af det uægte barn er let, da det kan henvises til kommunens forsørgelse, når moderen ej selv kan ernære det, bidrager det sikkert også til, at denne last ej aftager. Dog er det at håbe, at den stigende velstand også heri vil have god indflydelse, thi så meget er vist at uægte fødsler ej er så hyppige i den velhavende selvejerklasse, som i de fattige indsidder familier."

Det var ikke en hel tom beskyldning mod fynboen, at løsagtigheden var stor. I femåret 1845-50 var 9,7% af samtlige fødte børn i Harrendrup uægte; i Fjeldsted 19 %. I 1855-60 var 20,4 % og 19,1 % uægte. Gennemsnittet for de fynske

landdistrikter var godt 19 %. For hele landets landdistrikter var gennemsnitsprocenten 10,4.

Børneforsorg.

De fattige børn forstanderskabet fik overladt til forsørgelse på kommunens regning blev i de fleste tilfælde udsat i kost og pleje i privat hjem. Når forstanderskabet fik børn overdraget, lod man det tillyse ved kirkestævne. Dernæst holdt man licitation. Børnene blev så udsat til dem der forlangte mindst for at have dem i kost og pleje.

Jeg skal ikke her komme nærmere ind på forstanderskabets praksis i børneforsorgssager, men derimod berette lidt mere detaljeret om en enkel sag, der viser, at 2 rigsdaler var vigtigere for forstanderskabet end at børnene havde det godt i plejehjemmene.

Ved en børnelicitation i 1845 blev Eggart Andreasens 3 drenge udsat i kost og pleje, da moderen var død. Lars Eggertsen, 10 år, blev udsat hos husmand Ole Andersen, Billesbølle Mark.

Hvad end årsagen kunne være, så ville Lars ikke være hos Ole Andersen. Han stak af. Blev fanget af forstanderskabet og bragt tilbage til Ole Andersen. Men han stak af igen, blev fanget og bragt til skolen, hvor han på forstanderskabets befaling og i overværelse af samme fik ris af faderen. Dernæst blev han bragt tilbage til

Ole Andersen med påbud om at blive der.

Lars stak dog af igen og opholdt sig dag og nat på marken. Rygtet gik i sognet om den uartige dreng. Dette kom også gårdmand Peder Andersen, Nye-lykkegård, for øre. Han ytrede ønske om, at han godt kunne tænke sig, at tage drengen på prøve for at se, om han var så uartig, som rygtet ville. Dette fik faderen kendskab til, og han bad Peder Andersen om at tage drengen til sig.

Peder Andersen meldte til formanden Hans Jørgensen, at han tog drengen på prøve i 8 dage, hvad denne intet havde imod. Ved sin ankomst til Peder Andersen havde drengen et grimt sår på den ene fod. Han fortalte, at det var fremkommet ved, at han havde været bundet hos Ole Andersen.

Efter prøvetiden meddelte Peder Andersen formanden, at han intet havde at udsætte på drengens opførelse. Formanden anmodede da Peder Andersen om at beholde drengen en "liden stund" mod betaling. Men det ville Peder Andersen ikke, da drengen var meget pjaltet i klæderne.

Et par dage efter kom pastor Galthen og lærer Dinesen, Fjellerup, og efter at have set drengens ben, bad de også Peder Andersen om at beholde drengen et stykke tid mod betaling for kost og pleje samt for de nødvendige klæder, som Peder Andersen skulle anskaffe. Dette accepterede Peder Andersen.

Men der var den hage ved hele aftalen, at den ikke var tidsbestemt og der var heller ikke aftalt

nogen fast pris. Peder Andersen havde drengen i pleje fra d. 13-7-1846 til nytår 1847. I bemeldte tidsrum forsøgte forstanderskabet at slutte akkord med Peder Andersen. Tre medlemmer mødte op en dag hans kone var alene hjemme, men hun ville ikke indgå nogen akkord uden sin mands tilstedeværelse.

Da det åbenbart ikke var så let at slutte akkord med Peder Andersen, forsøgte forstanderskabet at fjerne drengen. Det mødte op en dag, hvor det uden tvivl vidste, at Peder Andersen og hans kone ikke var hjemme, for at hente drengen. Men han skjulte sig og forstanderskabet måtte gå med uforrettet sag.

Et par dage senere kom faderen for at hente Lars, sikkert sendt af forstanderskabet. Men i stedet for at forrette det ærinde han var sendt i, bad han Peder Andersen om at beholde drengen, da han intet brød havde derhjemme at give drengen.

I 1847 sendte Peder Andersen en regning til forstanderskabet, som nægtede at betale den. Sagen kørte op i en spids og Peder Andersen indsendte en klage til amtet. Klagen blev sendt tilbage til forstanderskabet til udtalelse. Her gik der et par måneder før forstanderskabet fik sig bekvemmet til at svare. Det blev overladt til pastor Galthen og han lagde på ingen måde fingre ne imellem: Peder Andersen var aldrig anmodet om

at modtage drengen. Peder Andersen handlede udfra egennytte, for at skabe opmærksomhed om sin egen person og for at stille forstanderskabet i et dårligt lys. Lars Eggertsen, der havde fået en forsømt opdragelse, var en uartig dreng, som Peder Andersen havde givet medhold. "Egennytte, drillerier, trodsighed syntes at fremskinne af hele hans (Peder Andersens) handlemåde". Han burde ikke have mere end forstanderskabet havde tilbudt ham og "... desuden have en alvorlig irettesættelse for sin brugte fremgangsmådesamt tilholdes i fremtiden at afholde sig fra at blande sig i sogneforstanderskabets anliggende"

Peder Andersens klage og præstens erklæring var påstand mod påstand. Var Peder Andersen anmodet om at modtage Lars Eggertsen eller ej? Et sted i sin erklæring - synes det - afslørede præsten, at Peder Andersen var anmodet om at beholde drengen et stykke tid. Præsten hævdede som tidligere nævnt, at Peder Andersen aldrig var anmodet om det. Længere nede i teksten står der: "..... ikke destomindre er der tilbudt ham 2 rdl., som han ikke vil modtage. Han fordrer ligeledes for klædningsstykker, uagtet det blev ham betydet, at sogneforstanderskabet nok skulle sørge for det nødvendige" Det er jo paradoksalt, at Peder Andersen aldrig var anmodet om at modtage drengen og så fik at vide, at forstanderskabet nok skulle sørge for de nødvendige klæder.

Hvordan så amtet på sagen? Det siges der ikke noget om i denne forbindelse. Men ifølge referaterne fra 1850 ser det ud til, at amtet gav forstanderskabet medhold. På en fornyet klage fra Peder Andersen til amtet erklærede forstanderskabet: "Da nærværende klage fra Peder Andersen er en gentagelse af en under 9. juni 1847 til det høje amtsråd indgiven klage, så henholder sogneforstanderskabet sig til den på bemeldte klage under 4. oktober 1847 givne erklæring, der dengang fandt medhold".

Det var en sag om 2 rdl. Forstanderskabet tilbød Peder Andersen 2 rdl., men han forlangte 4. Præsten gjorde ikke meget ud af at gendrive Peder Andersens påstand om, at drengen havde lidt overlast hos Ole Andersen, men derimod om Peder Andersen var anmodet om at modtage drengen og dermed havde krav på en rimelig betaling.

Der er dog visse ting, der tyder på, at sagen bekom forstanderskabet ilde. I 1847 opholdt Lars sig hos to forskellige mænd, men fra nytår 1848 til nytår 1851 opholdt han sig hos Peder Andersen for 18 rdl. pr. år. Det var den næsthøjeste betaling for plejebørn i de pågældende år. Kun Lars'sindssvage broder betaltes der mere for. En bemærkelsesværdig høj pris, når man tager i betragtning, at drengen var i den arbejdsdygtige alder.

Fattighuse.

Forstanderskabet havde også pligt til at an-
vise de fattige bolig hvis der var behov for det.
Den mest anvendte form for boliganvisning var, at
anvise den fattige en stue i et af kommunens fat-
tighuse. Det var næppe behageligt at bo i kommu-
nens fattighuse. I 1860 måtte forstanderskabet
have herredsfogdens hjælp til at tvangsforflytte
Peder Christensen til et af kommunens fattighuse.
I 1861 fratog man boligtilskuddet til Jesper Lar-
sen, fordi han ikke ville flytte ind i et fattig-
hus. Anders Mikkelsen foretrak at fordufte og er-
nære sig på anden måde end fattighjælp.

E f t e r l y s n i n g.

Skæder Anders Mikkelsen, der har sit Tilhold i Kjæ-
sted Fattighuse, er for nogle Dage siden bortgaaet. Formodent-
lig streifer han omkring i Landet paa Bøtteri eller søger Erhverv
ved Violinspil. Han bedes anholdt og transporteret til nærmeste
Politi-jærighed, hvorfra forventes Underretning til Kjæsted og
Sarrestrup Sogneforstanderskab.

Fyns Stiftstidende d. 1. febr. 1865.

Han blev senere indfanget og sendt til Ringe fattiggård. Det er også muligt, at forstanderskabet spillede på det ubehagelige ved at bo i fattighus. For eks. "..... dersom forstanderskabet bliver nødsaget til at forskaffe Hans Emilius og familie husly, så vedtages det at anvise dem lejlighed i Sletterød fattighus". En for sogneforstanderskabet ubehagelig person, Jens Ivar Erichsen, der blev hjemkaldt til forsørgelse i kommunen, ville man gøre plads til i fattighuset.

På folketællingslisten for 1834 nævnes to huse i Harndrup som hospitaler (fattighuse). I 1845 nævnes igen to huse som Harndrup fattighuse. Det er ikke lykkedes at fastslå på hvilke matrikler disse huse lå. På folketællingslisten står husenes beboere opført lige efter hinanden. Muligvis lå de i umiddelbar nærhed af hinanden eller var sammenbygget. I 1852 blev der lavet en tilbygning til det ene og i 1861 nedbrændte et af dem.

I Sletterød var der også et fattighus. Det havde været der gennem længere tid, men efterhånden var det faldet sammen. Det blev derfor nedbrudt i 1843 og der blev opført et nyt.

I Fjelsted var der flere huse i perioden der fungerede som fattighuse. I 1842 vedtog forstan-

derskabet at opføre et fattighus på Fjelsted sogns regning, da Harndrup i sin tid selv havde sørget for fattighuse. Man kunne erhverve et stykke jord hos Niels Larsen i Fjelsted for 50 rdl. Huset skulle indrettes med 8 stuer. Der skulle være to skorstene med bageovn under hver.

På 1844-matriklen nævnes matr.nr.63, Fjelsted, som fattighus. Nr.63 ligger på hjørnet af Nederballevej og vejen der går mod Altona. Om det var det hus, der blev bygget i 1842 vides ikke med sikkerhed.

I 1842 købte forstanderskabet endnu et hus. Men det var ikke bestemt til fortsat at fungere som fattighus, kun som midlertidig opholdssted for fattige indtil anden lejlighed kunne skaffes.

I 1857 havde man svært ved at skaffe lejlighed til Peder Aagesen og familie. Derfor ville forstanderskabet købe det hus på Fjelsted Mark, hvor han hidtil havde boet (matr.nr.11c). Begge huse var kun i kommunens eje for en kortere tid.

Pladsen har uden tvivl været trang i kommunens fattighuse. På en skrivelse fra stiftet i 1851 svarede forstanderskabet ".... at der nu i det omhandlede fattighus (Fjelsted) ikke er for mange individer, da en familie er fraflyttet samme" Ligeledes var det så som så med renligheden "..... tvente af sogneforstanderskabets medlemmer, der bor

i Fjelsted, er udnævnte til at have opsigst med renligheden i bemeldte fattighus". Klientellet var en broget sammensætning, hvor børnene var stærkt repræsenteret, især uægte børn. Det skyldes uden tvivl, at det var billigere for kommunen at installere de ugifte mødre med deres børn til forsørgelse i fattighusene end at sætte børnene i pleje.

Behovet for fattighuse steg op gennem perioden - eller det var måske snarere forstanderskabet, der ønskede en ny forsørgelsesmåde: anstaltsforsorg. I 1855 forespurgte amtet, hvad grunden var til det store overskud på 389 rdl. på fattigregnskabet. "Der skulle svares, at overskuddet var gjort frugtbringende, samt hvorfor man ikke havde nedsat fattigbidraget (skatten), at det skyldtes, at Fjelsted-Harndrup havde stor trang til et fattighus, og man søgte at opsamle en kapital til hjælp til dette brug".

Planerne blev ikke berørt igen før end i 1861: "Formanden affordrede forstanderskabets betænkning over at bygge et fællesfattighus for hele kommunen. Det blev enigt om at bygge et fællesfattighus og ... at opføre det i sogneskellet imellem Fjelsted og Harndrup ved vejen, der løber mellem de to byer, således at bygningerne bliver at opføre samlet dels på Harndrups dels

på Fjelsteds grund for ikke at bebyrde den ene skole mere end den anden"

I næste møde blev grunden bestemt til at omfatte 4 skp. land ved Vindebjerg mose, 2 skp. fra Ole Jensens enke i Fjelsted og 2 fra Jacob Chr. Jacobsen i Harndrup, ialt ca. 2760 m². En måned efter blev pladsen opmålt og tegningerne over bygningerne indsendt til amtet. Den 12-7-1861 søgte man ministeriet om tilladelse til at realisere planerne.

Hvad gik nu disse planer ud på? Meningen var først at opføre et fattighus til 12 familier. Men der kom hindringer i vejen. Der opstod nemlig kort efter uenighed i forstanderskabet om planens hensigtsmæssighed. Majoriteten var kommet i tvivl. Om det skyldtes økonomiske betænkeligheder eller andre årsager vides ikke. Flertallet gik i hvert fald nu ind for kun at bygge et mindre til 4 familier.

Men den nye plan passede ikke beboerne i Fjelsted. Da man hørte om den, androg man amtet om, at forstanderskabet holdt sig til den tidligere plan. Senere opfordrede de forstanderskabet til at droppe planen om det mindre fattighus og i stedet købe en ejendom til forsørgelsesanstalt. Fattiggårdstanken var slået an i Fjelsted.

En anden hindring, der medvirkede til at forsinke majoritetens projekt, var, at Ole Jensens enke, Maren Katrine Jensdatter, ikke ville afstå

jord til huset. Ifølge en lov af 1850 havde forstanderskabet ret til at ekspropriere jord til fattighuse. Stiftamtet opfordrede derfor forstanderskabet til at anlægge sag mod Ole Jensens enke. Det indgik forstanderskabet på og søgte amtet om fri "procurator". Men det fik man dog ikke.

Noget tyder på, at Ole Jensens enke, da hun blev klar over forstanderskabets plan, skyndte sig at opføre et hus på grunden, for i en dom ved underretten blev hun tilpligtet at nedbryde huset inden 4 uger efter dommens afsigelse. Men Ole Jensens enke var ikke sådan at slå ud. Hun appellerede tol overretten. Forstanderskabet blev tilkendt fri proces ved overretten. Ole Jensens enke tabte sagen.

Forstanderskabet ville nu forsøge, om hun vil- le indgå akkord i mindelighed om prisen på jorden. Man ville foreslå en pris på 300 rdl. pr. tdr. land, d.v.s. 75 rdl. for 2 skp. land. Noget tyder på, at det ikke gik så let, for selve ud- stykningen kom ikke i orden før 1867.

Da man endelig var klar til at bygge, fik man besked fra amtet, at intet byggeri måtte sættes i gang, før ministeriets tilladelse var indhen- tet.

Forstanderskabets tålmodighed var åbenbart

opbrugt. Man udbød byggeriet i licitation - uden ministeriets tilladelse - der blev afholdt d. 11-6-1867. Huset blev færdigbygget sidst i 1867. Det ejes i dag af Valdemar Nielsen.

Bekjendtgørelse.

Sogneforstanderskabet for Hjelsted og Garrendrup agter i Løbet af Sommeren at opføre et Fattighuus, og i den Anledning vil der blive afholdt et Møde i Hjelstrup Skole Tirsdagen den 11te Juni Eftermiddagen Kl. 2 d. A., for at træffe Accord med Hr. Vurere og Tømmere, som ønske at udføre Arbeid. Til samme Tid vil der blive bortaccorderet Renoveringsarbeidet paa Hjelsted Sogns Skoler og Communens Sprøiteshuus. Nærmere Underretning faaes hos Forstanderskabets Formand Jørgen Nielsen.

Fyns Stiftstidende d. 23-5-1867.

(Formanden hed ikke Jørgen Nielsen, men Jørgen Hansen)

Man fik da også følgende "næse" på en ansøgning om tilladelse til optagelse af et lån i 1868 til bestridelse af byggeudgifterne: "..... at man må misbillige, at planen til fattighuset ikke, forinden bygning blev påbegyndt, er bleven fremlagt i ministeriet, men at man imidlertid uagtet bygningen i flere henseende og navnlig forsåvidt vær- elsernes højde angår, ikke svarer til de fordringer, der stilles til nye fattighuses indretning ..." ikke ville modsætte sig, at huset blev brugt til

dets formål "..... når der lægges brædegulv i samtlige værelser (der var lagt brændte sten) og indrettes et lokum, samt på vilkår, at der i hver lejlighed ikke indlægges flere end højst to voksne personer eller højst en voksen og to børn".

Det var en langtrukken affære for forstanderskabet at få det "attråede fattighus". Det gik nemmere for sognerådet, da det i 1868 erhvervede gården "Aalund", Billesbølle til fattiggård. Kommunen købte gården d. 17-11-1868 til overtagelse d. 1-4-1869. Sognerådet fortsatte den udvikling, der allerede blev sat i gang af forstanderskabet: at samle de fattige i store dertil indrettede institutioner.

Kilder og litteratur.

Sogneforstanderskabets forhandlingsprotokoller 1842-61 og 1861-1880.

Fattigvæsenets protokol 1844-1867.

Folketællingslisten 1845 for Fjelsted-Harndrup.

J.Å.Hofman-Bang: Beskrivelse af Odense amt 1844.